

Zelei Miklós

„Annyira szerettem volna, hogy most már csinálhatom is”

Egy este Kiss Ottóval

Karácsony van, 2006 karácsonya. Az alföldi nyár lassú vizei jutnak eszembe, amikor Kiss Ottóval beszélgetünk. Látszólagos mozdulatlanságukban nagyon is kitartóan haladnak, kárászok csodálatos színei csillannak meg a napsugarakban, nádasok zöldjében vész el a víztükör, majd a kiszáradt meder repedéseinek térképvonalaín fut tovább a képzelet, s megint újra a víz, benne az ég, a felhők. Kiss Ottó Battonyán született 1963-ban, s továbbköltözve is a megyében maradt. Melyikben is? Hiszen az egykori Csanád vármegye fejlődő járási székhelyéből Békés megyei peremtelepüléssé apadt Battonyáról került Gyulára, az Alföld legcsinosabb, eredetileg is békési városkájába. A tájat, ahol Battonya és Gyula van, az egyik legfiatalabb, és máris majdnem teljesen elfeledett magyar tájfogalommal Viharsaroknak nevezzük.

– Gyulát Simonyi Imre hozta be a huszadik század magyar irodalmába. Egyébként sok kiválóság kötődik a városhoz, 1810-ben itt született Erkel Ferenc, megfordult a városban Ady Endre is... Simonyi Imre kiváló költő és legendás figura volt. Van még Gyulán hagyománya? Eleven emléke annak, hogy létezett a városban egy excellens és különleges úr, Simonyi Imre?

– Emlékszik rá a város, persze. Az itteniek. Nem is olyan régen ment el, 1994 februárjában.

Simonyifalváról került Gyulára – vagyis a Körösök vidékén maradt. A falucska Nagyszalontától délre fekszik, románul ma Satu Nou. A román átnevezés Simonyifalva 1913 előtti nevére emlékeztet: Kis-Újfalu, Nagy-Újfalu volt az egykori Arad vármegyei település neve.

Simonyi Imre hatévesen került át Gyulára az anyjával, az apja korán meghalt. Attól a néhány évtől eltekintve, amit az ötvenes évek elején-közepén Pesten töltött, végig itt élt. Halála után a helyi ismeretségi köre, az itteni értelmiség egy része tett lépéseket az életmű feldolgozásáért, életben tartásáért: Kanka Andor, Bod Péter és Bod Tamás, Krasznahorkai Géza könyvtárigazgató, Petróczi Zoltán, Wlassits Gábor, Dancs László, Vaszkán Erzsébet, aki az utolsó éveiben ápolta, aztán Kiss László, a szobrász... Nem tudok mindenkit felsorolni. Posztumusz kötetei jelentek meg, konferenciákat rendeztek a munkásságáról, versmondó versenyeket tartottak, 2000-ben a Jenei Gyula főszerkesztette *Eső* című szolnoki folyóirat emlékszámot szentelt neki. Csibra István monográfiát írt, 2003-ban jött ki a város támogatásával. A Reinhardt, ma Százéves cukrászda falára már korábban emléktábla került, és néhány éve szobor áll a Dob utcán, nem messze attól a háztól, az „egyszemélyes fegyencteleptől”, ahol évtizedekig élt. Úgy tudom, a szülőfalujában iskolát neveztek el róla, emlékháza van, Gyulán pedig, a cukrászda belső udvarán, emlékszobája...

– *Te mikor ismerted meg Simonyi Imrét?*
– Battonyáról 1980-ban költöztem a szüleimmel Gyulára, tizenhat éves voltam akkor, nem sokkal később ismerkedtünk meg.

– *Hogyan?*
– Hosszú történet.

– *Na mégis?*
– A gyulai strandon napoztam. Akkor éppen megnyertem egy középiskolai versíró versenyt.

– *Az Erkel Diák Ünnepeken, Gyulán?*
– Nem, hanem egy békéscsabai középiskolai versenyt. Én Csabára jártam középiskolába. Feküdtem kint a gyulai strandon, törülközőn, és egyik iskolatársam, egy gyönyörű lány odajött hozzám lila bikiniben, hogy megkérdezze, milyen versekkel nyertem. Az öreg Simonyi meg a Sztán Petivel, egy fiatalabb férfivel ült tőlünk vagy ötven méterre. Simonyi érces hangon, erősen gesztikulálva beszélt, azt hittem, színész, mert nyáron sok színész megfordul Gyulán. Ahogy a lila bikinis lány lefeküdt mellém, mindketten, az öreg és Peti is odafordultak felénk, úgy helyezkedtek, hogy lássák a lányt. Kezdtém leírni a verseket, az öreg meg odaküldte hozzánk a fiatal férfit, a Sztán Petit, hogy megkérdeztesse, mit írok. Visszaüzentem, hogy verseket. Milyen verseket, jött vissza Peti. Saját verseket, üzentem. Peti megint visszajött, és közölte, hogy a Simonyi Imrével ül ott, és hogy azonnal menjek át hozzájuk azokkal az úgynevezett versekkel. Menjünk, gondoltam, de fogalmam sem volt, kit rejt a név. A színészforma elkérte a verseket és elém tette az aznapi *Népszabadságot*, egy Simonyi-versnél kinyitva. Akkor értettem meg, hogy költővel van dolgom. Olvasta a verseimet, és közben többször megkérdezte, hány éves vagyok. Tizenhat, mondtam. Megint olvasott, és megint megkérdezte. Ez lezajlott így néhányszor, mire a végén azt találtam mondani, hogy most már lassan tizenhét. Elmosolyodott, és visszaadta a verseket, aztán felajánlotta, hogy megnézi a többit is, csak vigyem el hozzá a Dob utca 6.-ba, legépelve. De sokáig nem mentem, mert annyira azért nem érdekelt a versírás, az együttesünknek írtam dalszövegeket, azokat adtam be a pályázatra is, némi módosítással.

– *Mi volt az együttes neve?*
– Etna. Nem én találtam ki. Tardos Péter *Ki kicsoda a magyar rockzenében?* című könyvében van róla másfél sor: békéscsabai rockzenekar a nyolcvanas évek elején. Az öreg Simonyihoz persze hónapokig nem mentem, nem is vettem igazán komolyan a meghívást. A történet azonban folytatódott ott, ahol elkezdődött. Édesanyám ugyanis a várfürdő főpénztárosaként dolgozott; már benne voltunk a télben, az öreg ugyanazzal a fiatal férfival, a Sztán Petivel állt a pénztár előtt, és arról beszélt, hogy hetente jönnek hozzá ezek a – nem tudom pontosan idézni, hogyan fejezte ki magát –, hogy hetente keresik őt rosszabbnál rosszabb versírók a próbálkozásaikkal, és hogy menjenek inkább a jó anyjukba azokkal a szövegekkel. Ahogy így békésen elbeszélgettek a pénztár előtt, míg a sorukra vártak, egyszer csak azt mondja az öreg: „Volt a nyáron az a fiú a strandon, na, ő viszont nem jön! Hogy is hívják?” Kiss Ottó, mondta Peti. „Kerítsd elő nekem, de sürgősen!” És akkor anyám kiszólt a pénztárból, hogy az az én fiam. Az öreg visszaszólt, hogy na, akkor tessék neki megmondani, hogy azonnal jöjjön el hozzám. Ezzel kezdődött az a hat év, amíg Simonyi Imréhez jártam. De nem volt olyan nagyon szoros kapcsolat, közben főiskolára kerültem, Debrecenbe, akkor leveleztünk. A találkozók részben irodalomismeret-órák voltak, részben meg magyartörténelem-

órák, különös tekintettel 1956-ra. És hordtam neki a kenyeret, hagymát a lecsóhoz, az ÉS-t, mikor mi kellett.

– *Adott a kezébe könyveket?*

– Persze. Márai könyveit ő adta a kezembe. A müncheni Griff Verlag kiadásait, vagy az 1972-es torontói *Föld, föld!...*-et, és más munkáit is, amelyek még itthon, az emigráció előtt jelentek meg. Egy érdekesség például, amely a *Föld, föld!...*-ről jutott eszembe: én 1985–1986-ban katona voltam...

– *Milyen?*

– Híradós.

– *Szaladtál a kábeldobbal?*

– Nem. Parancsnoki kocsiban voltam, egy nagy plexitáblára kellett megfordított számokat írnom, hogy a parancsnok a másik oldalról le tudja őket olvasni. Az ellenséges repülő, az ország légterébe háború esetén behatoló ellenséges repülő helymeghatározó adatait róttam egy krétával a plexire, hogy támadáskor időben le tudjuk őket lőni. A műszer a második világháborúból maradt ránk, így aztán a hadgyakorlaton a repülő már bőven Pest felett jártak, amikor én megkaptam az első adatokat a radartól, hogy ellenséges repülő lépett be az ország légterébe... Szóval az öreg akkor már adott könyveket, úgyhogy a *Föld, föld!...*-et bent, a laktanyában olvastam, és amikor Imre bácsi megtudta – ő ugyanis azt hitte, hogy a könyv itthon van, olyankor olvasom, amikor itthon vagyok –, egészen felindult: „Hát meg vagy te örülve! Ha valaki meglátja nálad, politikai tiszt vagy bárki, akkor téged lecsuknak! Vallatnak, honnan kaptad, kitől kaptad...” De a valóságtól azért ez egy kicsit messze volt. A nyolcvanas évek valósága ugyanis úgy festett, hogy a politikai tisztnek fogalma sem volt arról, ki az a Márai Sándor. Még a feltételezés is, hogy valaha hallott róla, abszurd volt. A harminc-negyven év közötti százados nem vett részt efféle oktatásban, nem tanulta Márai Sándort, ahogy én sem.

– *Ő a Jakubovszkij-összest kapta.*

– Az ki?

– *A Varsói Szerződés egyesített fegyveres erőinek főparancsnoka – volt.*

– Nem hiszem, hogy Márai könyve miatt veszély fenyegetett volna a nyolcvanas évek közepén. És nem is lett ebből baj, körletellenőrzéskor, vagy amikor jött-ment a politikai tiszt, én nyugodtan olvastam.

– *Azért szerencséd volt!*

– F fiatal voltam, nem ismertem, nem ismerhettem a hatalom természetét úgy, mint az öreg. Bennem, bennünk, az én korosztályomban már nem volt ilyen irányú félelem. Utólag visszagondolva azt hiszem féltett is, és a maga módján szeretett. Nekem jutott például a megtisztelő feladat – apáméknak volt egy Trabantjuk –, hogy átköltöztessem őt a Dob utca 6.-ból a 48-as utcába. A kéziratokból, amelyek évtizedekig körbevették, meg is menttem néhányat az utókornak, van közöttük a hetvenes évekből való, de 1944-es keltezésű is... Aztán, amikor már odajártam a 48-as utcára, többször előfordult, hogy egy CB-rádiós rendőr állt a háza előtt, vagy majdnem előtte, olyan negyven-ötven méterrel arrébb. Az egy kis utca, ott nem lehet eltűnni.

– *Ez mikor volt?*

– Pontosan nem tudom, talán a nyolcvanas évek közepe táján. Az öreg a Szabad Európát hallgatta a nyitott ablaknál, és nem zavarta, hogy ott a rendőr. Azt hiszem, ezek már csak ilyen kis játékok voltak. Ha például ment valakivel az utcán, szeretett belékarolni, mert szédült, beteg volt, már évtizedek óta panaszkodott. Többször előfordult, hogy belém karolt, és ha rendőrökkel találkoztunk, ha rendőrjárőr jött szembe, akkor azonnal feljebb vitte a hangját. Azt hiszem, ez ilyen demonstrációféle volt, mert hogy, hogy nem, mindig akkor ért a történetben a tetőponthoz, amikor a rendőrök a közelünkbe kerültek, és a tetőpont valahogy mindig úgy hangzott, hogy: „És akkor jöttek azok a szemét gecik!” A múltját ismerve most már érteni vélem az indulatot, de akkor nem sokat tudtam róla, csak hallomásból, őt pedig nem faggattam erről. A hanghordozását, a gesztikulációt és mimikáját leírni sajnos nem lehet, de – nem tudom, te mennyire ismerted személyesen – hozzátartoznak az ő arcképéhez.

– *Nem ismertem...*

– Lehet, hogy legalább olyan jó előadó volt, mint amilyen költő.

– *Szerencsés találkozás volt?*

– Bizonyos értelemben igen. Ki tudja, merre indultam volna el, ha ő nem lett volna.

– *Ekkoriban Szegeden jártál a főiskolára?*

– Ekkor Debrecenben éltem, ott jártam a tanítóképzőbe, de otthagytam az első év után. Pontosabban: másodévre már nem iratkoztam be. Visszajöttem Gyulára, és munkásként kezdtem dolgozni a helyi húskombinátban. Közben elég sokat olvastam, és keveset írtam is. Ekkor jártam a legtöbbit az öreg Simonyihoz. A rendszerváltás után, hogy úgy mondom, kiemelték a munkáslétből, polgármesteri kikérővel kerültem a helyi laphoz, de már előtte is, a nyolcvanas évek végétől, dolgoztam nekik. Ezután végeztem csak el a szegedi főiskolát, levelezőn, bár korábban újságíróként már jártam oda két évet. Akkor indult be a JATE-n a médiaiskola, 1990-ben, azt hiszem.

– *A Havas Henrik-féle?*

– Még nem úgy hívták, de utánunk, a következő évfolyamon már a Havas-féle volt.

– *Miért lettél újságíró, ha végül is nem akartál az lenni?*

– Zenész vagy költő akartam lenni, mint minden tizenéves, illetve mint sok tizenéves akkoriban. De amikor komolyabban is az irodalom felé fordultam, megértettem, hogy a szépírásból nem tudok megélni, így lettem újságíró. Ott is a mondatokkal kellett foglalatkoskodnom, ráadásul az újságírás olyan szakma, amiből meg lehet élni. Irodalmat művelni Magyarországon csak másodállásban vagy hobbiszinten lehetett. Kivételt képeztek persze az ismert nevek, és/vagy azok, akik ezt már magas szinten művelték, nekik a megélhetésük is lehetett egyúttal. De én harminchat éves koromig újságot írtam, azzal a ködös elképzeléssel, hogy egyszer majd tényleg belekezdhetek a szépírásba.

– *Hol dolgoztál?*

– A *Gyulai Hírlap*nál, aztán a *Békés Megyei Nap*nál.

– *A Békés Megyei Napnál meddig voltál?*

– A *Gyulai Hírlap* szerkesztője 1992-től 1997-ig voltam, de előtte is dolgoztam már nekik külsősként, ahogy később a megyei, illetve néhány országos lapnak is, a *Szabad Föld*től és a *Magyar Hírlap*tól kezdve a *Nők Lapj*áig, a *Blikk*ig, a *Mai Nap*ig, gyűjtöttem a pénzt...

Aztán, 1997-től 2000-ig, a *Békés Megyei Napnál* voltam. Összesen tízegynéhány évig írtam újságot.

– *A Napnál mit csináltál?*

– Kéthetente a kultúra rovatot, a hétvégi mellékletet. Egyébként pedig mezei újságíró voltam, Gyulán kívül nyolc másik település tartozott hozzám a megyéből, azoknak az ügyes-bajos dolgaival foglalkoztam, óráról órára tudni kellett mindent, nehogy előbb lecsapjon a konkurencia... És hát emellett írtam a *Szövegetek* című regényt, 1996 végén kezdtem el és 1999-ben jelent meg a könyv. Két évig tartott, éjszakánként írtam.

– *Hozott valamit a napilap? Vagy csak vitt?*

– Anyagiakat?

– *Nem, hanem szemléletben. Tapasztalatot, anyagot?*

– Nem. Vagy lehet, hogy hozott, csak még nem tudok róla. Egyelőre még mindig azt az élményanyagot dolgozom fel, ami Battonyán, illetve később Gyulán történt velem.

– *Mi történt veled Battonyán?*

– Úgy értem, hogy még mindig a tizennyolc-húsz, mondjuk a huszonnégy éves koromig történt dolgokat. Én még mindig azt bányászom, és rengeteg minden feldolgozni valót találok. Az, amit az újságírás esetleg hozott, ilyen értelemben érintetlen. Lehet, hogy majd egyszer kiderül, tényleg volt abban valami, de mint szövegformálás, azt hiszem, inkább káros volt. A napi hajtás, a hat-nyolc cikk, és éjszaka regényt írni, egy teljesen más jellegű szöveget, aztán megint visszatérni az újsághoz reggeltől estig, ez elég kimerítő. Nagyon szívesen csináltam volna már a regényt, de anyagi háttér nélkül nem mertem belevágni. Pályáztam kétszer is ösztöndíjra, de nem sikerült.

– *Hol?*

– Móricz Zsigmond-ösztöndíjra, harminchárom évesen. Azután a következő évben megint, de közben már írtam is, nem tudtam nem írni, dolgozott bennem a szöveg, csak időm nem volt. Később, már a sokadik könyvnel pályáztam néhányszor a Nemzeti Kulturális Alaphoz is, de most már nem pályázok, inkább írok. Végül is ezért dolgoztam újságíróként, meg korábban is, hogy írhassek, legyen anyagi háttér, ez volt a cél, a hosszú távú terv. Gyakorlatilag a debreceni főiskolát is részben emiatt hagytam ott, inkább olvastam, rengeteget, és keveset írtam is, például a Csillagszedő Márió verseit.

– *1985 körül?*

– Igen, meg előtte-utána egy kicsit, végre volt időm. *Visszafelé hull a hó* címmel készült el a szöveg, és a kilencvenes évek közepén, amikor már a *Szövegeteket* írtam, úgy gondoltam, felajánlom a Tevan Kiadónak. 1997-ben ki is jött belőle egy kivonatos anyag, mert csak úgy vállalták, ha viszem a pénzt is, és ennyire volt keret, ötvenezer forint jött össze. Hogyha megnézed a támogatók listáját, van ott néhány név, azt hiszem a Wenckheim Közalapítvány és a Körös Kazángyártó Vállalat adta a legtöbbet, talán tíz-tízezer forintot. Az újságírás kapcsán kialakult kapcsolataimat próbáltam mozgósítani...

– *Kapcsolati tőke?*

– Akkor már pontosan tíz éve állt a kézirat. Kukán István barátom ingyen készítette el az illusztrációkat, Darvasi László az első szóra írt hozzá utószót, úgyhogy mindenki

hozzájárult egy kicsit, hogy kijöhessen egy kivonatolt könyv. Háromszáz példány készült, és szinte azonnal elfogyott. Aztán öt évvel később, 2002-ben végre kijött a teljes anyag, de akkor már nem jelenhetett meg az eredeti címen, mert a kiadó nem pályázhatott volna támogatásért. *Kérem a narancsot az égről*, ez lett volna az új címe, de 2002 választási év volt, és a társadalom annyira átpolitizálódott, hogy ha ilyen címen jön ki, azt gondolták volna, a Fidesz elnöki posztjára pályázom... Így lett aztán, Poós Zoltán battonyai barátom segítségével, *Csillagszedő Mária* a címe.

– *Megírása után másfél évtizedet kellett a könyvnek a teljes kiadásig túlélnie?*

– Igen, szerencsére túlélte. A *Visszafelé hull a hó*-ból Boldizsár Ildikó felvette a címadó verset a Nemzeti Tankönyvkiadó 4. osztályos irodalmi olvasókönyvébe, ez volt az első tankönyv-publikációm, és részben ennek köszönhetően 2000-ben vagy 2001-ben, már nem emlékszem pontosan, meghívtak a szigligeti JAK-táborba, felolvasni. Fialat írók előtt szerepeltünk többen, Tóth Kriszta, Szijj Ferenc, Janikovszky Éva, nem emlékszem mindenkire, csak arra, hogy az egész Máriaó-könyvet felolvastam. Éva néni az est végén odajött, és azt mondta, hogy azonnal vigyem be a kéziratot a Mórába. Végül ő vitte be, és 2002-ben tényleg kijött a teljes anyag.

– *Nagyon szép könyv.*

– Paulovkin Boglárka rajzolta, szeretem én is, és szerencsére az olvasók többsége is. Ráadásul a szakma is észrevette: 2003-ban megjött rá az Év könyve-díj, azt sem tudtam, hogy van ilyen, de örültem neki, mert másfél évtizedes várakozás után, hogy úgy mondjam, egy kis kárpótlás is volt ez nekem a szakmától. Az olvasóktól meg nem kellett kárpótlás, mert akkor már tizenvalahány éve terjedtek a versek fénymásolatban, tartottak belőle iskolai előadásokat, gyerekdarabokat, ilyesmi.

– *Miért kellett vele ennyit várni?*

– Korábban, a nyolcvanas években eszembe sem jutott bekopogtatni az ország akkori egyetlen gyerekkiadóhoz, mert semmilyen szakmai múltam nem volt. Ha visszaemlékszel, abban az időben gyakorlatilag lehetetlen lett volna egy ismeretlen vidéki fiatalnak könyvet kiadni. Akkor éreztem rá először reális esélyt, amikor elkezdtem a *Szövegetek*en dolgozni, 1996 táján. Jöttek a részletek az *ÉS*-ben, a *Holmiban*, úgy gondoltam, talán komolyabban veszik most már a gyerekkiadót is.

– *Harminchárom éves korodban, ahogy mondani szokták, a krisztusi korban kezdtél komolyabban írni?*

– Akkor.

– *Aztán?*

– Aztán szerencsém volt. A *Szövegetek*et jól fogadta a szakma, fizetés nélküli szabadságot kértem a *Békés Megyei Napnál*, hogy ténylegesen is megpróbálkozhassam az irodalommal. Kijött két kis könyvem, és a Máriaó-versek is CD-re kerültek, még a mórás megjelenés előtt. A Magyar Elektronikus Könyvtárban bukkantak rá a *Visszafelé hull a hó*ra, lemezre tettek belőle kilenc verset, platina lett, kaptam egy kis pénzt... Bár nem volt könnyű hozzájutni.

– *Magyarországon a lemezkiadók többnyire nem önként jelentkeznek a költőknél... A tiszteletdíjat úgy kellett kiverned?*

– Kicsit körülményes volt. Ahogy Magyarországon szokás, nem szóltak, nem kértek engedélyt. A helyi könyvesbolti eladó, akit jól ismerek, kérdezett rá, hogy viszek-e a

CD-ből, rajta vannak a verseim. Azt hittem, csak ugrat, de aztán megmutatta a hátsó borítót. Elkezdtem telefonálni, végül sikerült.

– *Mennyi ideig tartott?*

– Konkrétan nem emlékszem, de a következő három CD-vel is végigcsináltam mindezt.

– *Hónapok vagy évek?*

– Legalább fél év, nem tudom már. Úgy emlékszem, a harmadik CD esetében már egy év volt, mire valóban hozzájutottam a pénzemhez. Lényegtelen. Mert közben végre azt csináltam, amit akartam. Írtam. Megírtam az *Angyal és Tsa* novelláit, húsz novella van a könyvben. Tizenötlet adtam le a Palatinusnak, pályáztak vele, de nem kaptak támogatást. Ez tavasszal történt, aztán ősszel se kaptak, a következő tavasszal se, és ez így ment két évig. Végül kaptak valamennyit, és az Árkád–Palatinus kiadásában 2003-ban megjelenhetett, de akkorra már hozzátettem azt az öt novellát is, amelyeket eredetileg nem szándékoztam beemelni. Úgy voltam vele, hogy ezzel le van zárva a novellairós korszakom, soha többé ilyen, ha erre is várni kell, még ha csak két évet is. Megírtam közben a *Javrik könyve* című regényt, ehhez meg a gyulai önkormányzat elé kellett járulnom, nem volt felemelő érzés, úgyhogy mostanában előjöttek megint a gyerekszövegek. Az ember negyven fölött talán már sikerorientált is kicsit, vagy mi, biztosan vannak ennek lélektani okai, nem tudom. Olyan korban vagyok, amikor másnak már gyerekei szoktak lenni, nekem meg nincsenek, és lehet, hogy így kompenzálók. Önelemzéseket amúgy nem szoktam végezni, csak most hirtelen eszembe jutott, indokolandó, vajon miért írok inkább gyerekkönyveket az utóbbi években.

– *Ott vagyunk, hogy itt vagyunk. Sose gondoltál arra, hogy elköltözz Pestre?*

– Volt időszak, amikor megfordult a fejemben, de nem az írással, az irodalommal függött össze, hanem személyes kapcsolat volt. Nem egészen meglepő módon egy lányról van szó, aki Pesten él. Viszont édesanyám itt lakik, Gyulán, és hát elmúlt már hetvenéves. Akkor is idős volt már, és nem mertem itt hagyni. Nincsenek rokonaink Gyulán, most már Battonyán sem. A bátyám Siófokon él, közgazdász, vezérigazgató. Két gyermeke van, a fia már elvégezte az egyetemet, a kislány pedig nemrég kezdte, elég ritkán jönnek, évente egyszer-kétszer. Édesanyám mellett azért más is szerepet játszott ebben, van bennem ugyanis ez a falusi-kisvárosi lélek, szeretem Gyulát, és úgy gondolom, úgy érzem, hogy itt gyakorlatilag mindenem megvan, és emberközelibb is ez a kisváros. Pesten rengeteg ismerősöm él, de tartok tőle, hogy ha ott lalnék, akkor sem találkoznék velük többet, mint így, hogy időnként felutazom. Mert azért így is járok fel alkalomadtán felolvasásokra, könyvhetekre, könyvügyekben... Elég sokat fent vagyok.

– *Ha ugyanezekkel a kvalitásokkal ott vagy és mindennap benézel a fontos helyekre, ahol találkozol a fontos emberekkel, még a véletlen is arra játszik, hogy egy picit könnyebb legyen...*

– Igen, azt hiszem, hogy a kapcsolatrendszeren sok múlik, legalábbis azt tapasztalom, azt látom, hogy Magyarországon a kapcsolatrendszeren sok minden múlik. Ugyanakkor azt is gondolom, hogy e nélkül is megtörténnek a dolgok, legalábbis azok, amelyeknek meg kell történniük, mindig megtörténnek, ha időnként lassabban is.

– *Közben külföldön is fölfedezik a munkáidat...*

– A Máriónak a bolgár és a német fordítása jelent meg az idén, na meg egy beás nyelvű antológiába került jó néhány vers, illetve készült egy négy nyelvű CD is a Petőfi Irodalmi

Múzeum kiadásában. Készen áll a szerb, a szlovák, a japán fordítás is, de hát ezek az ügyek is lassan haladnak, és az sem biztos, hogy valaha könyv lesz belőlük. Eltelnek évek, vagy akár egy-két évtized is elmúlik, mire esetleg megjelenik valamelyik. Tavaly-tavalyelőtt is jöttek írásaim itt-ott, lapokban, antológiákban, novellák, regényrészletek angolul, németül, versek és gyerekversek szerbül, bolgárul. Viszonylag sokat is foglalkozom mindezzel, kérdezzetnek a fordítók, kiadók e-mailen, és akkor persze válaszolgatni kell. Néha annyi a feladat, hogy a tervezett munkák hetekkel, hónapokkal csúsznak. Elég sok a meghívás is, van úgy, hogy havonta tizenöt-húsz, és persze a bárkásokkal is utazom mindig határon innen és túl, mégiscsak ahhoz a folyóirathoz tartozom.

– *De úgy látom, te nem rohansz.*

– Alapvetően nyugodt ember vagyok.

– *Valami hatalmas, már-már növényi türelem van benned.*

– Nem kapkodtam el a pályakezdet, ha erre gondolsz. Harminchat voltam, amikor a *Szövegek* megjelent. Most, negyvenhárom évesen úgy érzem, hogy végre megtaláltam a helyem. Ez kell nekem, talán ezt kellett volna csinálnom már korábban is, de nem volt bátorságom felvállalni. Van azért bennem kényelem, vágy a biztonságerzet után, hogy kell egy lakás, ha kicsi is, meg kell bizonyos anyagi tartalék. Reálisan próbálom szemlélni a dolgokat, nem vagyok egy olyan alkat, hogy most akkor gyérünk, és mindenáron. De azért nagyon-nagyon szeretem ezt csinálni, mindig is szerettem volna, úgy látszik, annyira, hogy most már csinálhatom is.

– *Mondtad, hogy nem kell rohanni, nem kell sietni, még mindig a battonyai dolgokat bányászod elő?*

– Igen.

– *Mi történt veled Battonyán?*

– Azt szoktam mondani, Weöres után félig-meddig szabadon, hogy velem tizennégy éves koromig minden lényeges megtörtént. Ami azután volt, az csak ráadás, ismétli önmagát, igaz, kicsit mindig másképpen, akár némelyik író könyvei vagy az évszakok. Születés, szerelem, elmúlás, halál.

– *Tehát 1963 és 1978–80 között minden, ami lényeges, megtörtént veled?*

– Igen, amíg ott éltem, tizennégy éves koromig. Aztán még két évig jártam haza Békéscsabárról, mert csak 1980-ban jöttünk át Gyulára.

– *De mi? Mi történt?*

– Battonyán gyerekkorunkban mi *A Pál utcai fiúk* vidéki változatát éltük. Később meg, kamaszkorban, persze mást, többet is.

– *Abban az időben Battonyát még az első főlsszabadult faluként tartották számon. Puja Frigyes szűkebb pátriája volt. Vajdaként hazament intézkedni, teremteni egy kis ipart, ami aztán bedőlt, ő volt a korszak parlamenti képviselője is. S.O.S. gyerekfalu volt ott. Ennyit tudtak róla. Saját emlékem Heszler József, aki a középiskolának volt az igazgatója. Vékony, hallgató ember. Azután dr. Takács László lett a Mikes Kelemen Gimnázium igazgatója, kiváló ember és nagyszerű tanár, a feleségével, Kati névvel együtt. Takács tanár úr vért izzadva próbált kultúrát teremteni Battonyán, vagy valamit visszaállítani abból, ami a millennium után megindult és 1920-ban kényszerűen leállt... Talán nem foszlottak semmivé törekvéseinek az eredményei, s megmaradt belőlük valami mára is.*

– Én Takácsból a Dezsőt ismertem, a későbbi polgármestert, ő élővilágtanárom volt a hetvenes évek végén. Akkor már megindult onnan az elvándorlás...

– *A tájékozottabbak még azt is tudhatták Battonyáról, hogy zsákfalú, belemész és vége. Jön a határ.*

– Így van. És akkor vége.

– *És hogy József Attila oda járt hittant tanulni, ott van a vaskereszt a tornyai úton. És még mi?*

– Ez a kőp Battonyáról, bennünket viszont gyerekként ez teljesen hidegen hagyott.

– *És a sok nemzetiség, szerbek, románok...*

– Nekünk ez természetes volt, együtt nőttünk velük fel, és nem is beszéltünk róla. Még az eltérő kulturális hagyományok is természetesnek tűntek, azt hittük, ez mindenütt így van, minden településen. Csak később, visszagondolva láttam meg benne az értéket. Akkor, ha barátokztunk, vagy éppen verekedtünk valakivel, nem azért tettük, mert az illető román, szerb vagy bolgár, hanem attól függően, hogy szerettük vagy nem szerettük.

– *Megtanultad valamelyik nyelvet?*

– A gyerekekkel mindig magyarul beszélünk, azokkal is, akik esetleg használták otthon a szerbet vagy a románt. Viszont rengeteg érdekes nevű család élt ott, és azok a nevek később kezdtek beköltözni a novelláimba.

– *Ilyesmikre gondoltam...*

– Szerettem velük dolgozni, sokszor még telefonkönyveztem is, és akkor egy-egy név előhívott egy-egy otffelejttett történetet. Battonyán rengeteg érdekes név van, de erre csak azután döbbsentem rá, hogy eljöttünk onnan. Itt nincsenek különleges nevek, vagy legalábbis jóval kevesebb, holott Gyulán is vannak románok meg németek. Battonyán úgy nézett ki például az utca, ahol laktunk, az Ady Endre, hogy a sarkon németek voltak, velük szemben szerbek, mellettünk bolgárok, kicsit arrébb románok, aztán megint szerbek, köztük meg a magyarok. És a nevek: Knébel, Hoffmann, Tyuroski, Angyal, Nenádov, Zselev vagy Kreszta Traján, aki majdnem szemben lakott velünk, és most itt, Gyulán, a Magyarországi Románok Országos Önkormányzatának elnöke. Az utcánkban az egyik szerb családban otthon szerbül és magyarul is beszéltek, de a gyerek, történetesen egy lány, akit Dárisvának hívtak, és akivel együtt jártam a román óvodába, mert mindketőnknek az volt a legközelebb, velem persze csak magyarul kommunikált. Aztán később, amikor már általános iskolába jártunk, neki könnyebben ment az orosz, irigyeltem érte.

– *Ott volt folyónak a Száraz-ér?*

– Igen. A ház kertje, ahol éltem, a csatornapartig ért.

– *Jön valahonnan át a határon, és Szegednél megy bele a Tiszába.*

– Aradról.

– *Az aradi bőrgyár?*

– Az aradi bőrgyár engedi bele a szennyvizet, nincs is benne hal, illetve, úgy hallom, most már ismét van. Tisztul a víz.

– *Gyerekkoromban mi is fogtunk!*

– Mi is horgásztunk azért. Busákat, azt hiszem, vagy amurokat, vagy valami növényevőket beleengedtek néha.

– *Akkor még nem volt busa. Húzószálalóval lehetett még halászni?*

– Úgy is, és horgászni is, egészen kiskoromban még igen, de nem nagyon emlékszem, óvodás voltam. A szomszéd, a Zselev járt le oda hálóval, akkor még talán volt benne ponty, kárász. Aztán már csak félig döglött halakat lehetett fogni, ezeket a növényevőket. Anyám azt mondta, nem süti meg őket, mert lehet érezni rajtuk a bőrgyár szagát. Mi inkább a Gödrösöknek nevezett területre jártunk ki, később a téglagyári tavakhoz, ott tiszta volt a víz, fürödtünk, horgásztunk, erdő vette körül, ott zajlottak a csatáink is, ezért is céloztam *A Pál utcai fiúk*ra. Én egyébként azt gondoltam, hogy ez természetes, hogy ez minden gyerekkel így történt, de hát nem. Később ugye sok pesti ismerősöm, barátom lett, és nem volt nehéz felfedezni, hogy nekik teljesen másképpen zajlott a gyerekkoruk.

– *Sok pesti barátod lett. Ők jönnek ide vagy te mész oda?*

– Én megyek oda, inkább ez a jellemző. De előfordult már, hogy voltak itt nálam egy-egy hétvégére, ha ritkán is. Azért nekik kevesebb a dolguk errefelé, mint nekem ott, hiszen ott történik minden. Akkor jönnek például, amikor a Várszínházban megy az Irodalmi Humorfesztivál, ami részben Bárka-szervezés. Elek Tibor, a főszerkesztőnk és a Várszínház igazgatója, Gedeon József csinálja kétévenként, most már talán lehet mondani, hogy hagyományosan. Jók az estek, az íróknak sikerük van, rájuk fér... Jönnek Pestről, és a határon túlról is... Te, Miklós, ki fogja ezt mind legépelni?

– *Én fogom legépelni – mondja a feleségem, Kati. – Mostanában segíték gépelni.*

– Hát, nem tudom, kezdelek sajnálni benneteket. Én nem sejtettem, hogy portréinterjú lesz. Azt gondoltam, hogy könyvekről fogunk beszélni, és röviden el lesz intézve. Mert ez más, egy negyven év fölötti embernek azért már van múltja... Abból lehet idézgetni bőven...

– *Ha már átvetted, Ottó, a kérdező szerepét, visszatérnék még a gépelésre. A dokumentumkönyveimnek mindig én gépelem a beszélgetéseit, mert az egy másfajta gépelési módszert kíván. Amikor például A kettézárt falu című könyvem anyagát gyűjtöttem, olyan emberekkel interjúztam, akikkel évtizedeken át történtek a dolgok, brutális igazságtalanságok, de ami történt velük, azt soha senkinek nem mondhatták el. Könnyű volna azt mondani, hogy nem merték elmondani. De ne róluk, hanem a szakmánkról beszéljünk. Az írástudókról! Akik közül senki nem merte megkérdezni azokat az embereket! Senki nem merte tőlük megkérdezni, hogy mégis, mi történt velük. Hogyan élnek a falujukban, amelyet kettévágtak a szovjet–csehszlovák határral? És amikor a kilencvenes évek közepén megjelentem az egyutcás faluban, sokan egyszerre, egy mondatban akartak mindent elmondani. Nem túlságosan képzett emberek, akik, ugye, nem tanultak retorikát, kommunikációt... És akkor ehhez még hozzá kell gondolni a Szovjetunióban leélt életük során elfogyasztott fagyálló mennyiségét. A beszélgetések gépelése az önvallomások különös és nagyon alázatos, nagyon tisztelettudó restaurálása volt. Minthogyha egy gyönyörű perzsaszőnyeget találnál a föld alatt ötven méterrel. Itt van egy minta, ott van egy szövetdarab, amott egy másik, közben egy kis földmozgás is volt, és akkor lásd egységben és állítsd vissza az eredetét.*

– Igen, így van, ezért időigényes ez a műfaj. Egyébként csak azért kérdeztem, mert ha két flekkben kell gondolkodni, akkor én öt-hat mondatban összefoglalok egy-egy témakört. De belekezdtem a történetekbe, elmegyek a mellékmondatokba, így sosincs vége.

– *Akkor még mindig ott vagyunk Battonyán. Még nem is nyúltál hozzá ehhez a nagy témához?*

– Az Ady Endre utca. Volt egy tervem, hogy írok egy novelláskönyvet A mi utcánk címmel. És Tar Sándor megírt egy ugyanilyen című könyvet, más tematikában ugyan, de a tervemet mégis felülírta. Eltettem magamban, hogy tíz-húsz év múlva, talán még van anyyi, majd megcsinálom. Hát nem tudom... Sok mindent szeretnék még.

– *Elég hosszú távra játszol...*

– Vannak jelek, hogy az idővel azért most már takarékoskodni kell, hogy folyóiratot most már egyre kevesebbet olvassak, maradjak a napilapnál...

– *Kölcsey még azt mondta, hogy többet kell olvasni, mint írni.*

– Megvolt ez nálam, azt hiszem.

– *Mert ma már?...*

– Ma már valahogy fordítva van, fogy az idő. Takarékoskodni kell velem, többet ülök a számítógép előtt is, mint egy-egy könyv mellett. Vagy intézem az ügyes-bajos dolgaimat, sokszor reggeltől estig, tényleg reggel hattól, netán öttől tart egészen este tízig, éjfélig. Van úgy, hogy a munkámmal nem is foglalkozom, egy sort le nem írok hetekig, vagy akár hónapokig. És akkor hol van még az olvasás? Havonta egy-két könyvnél többre nem telik, azokat is a vonaton olvasom. Most is vannak lemaradásaim, karácsonyra vagy nyárra szoktam eltenni könyveket, nyaralni viszont nagyon ritkán megyünk, és akkor is legfeljebb három-négy napra, hosszú hétvégékre. De ami igazán érdekel, vagy ami tényleg fontos, arra azért mindig szorítok időt.

– *Igazi nagyvárosban nem is éltél?*

– Nem, nem is szeretnék. Ha mondjuk három napot Pesten vagyok, nagyon örülök, hogy végre hazajöhetek. Szeretem Gyulát. Pesten is megvagyok, de inkább az ismerőseim miatt vagyok ott szívesen. A barátaim miatt. A várost mint olyat nem igazán ismerem, nem köt hozzá semmi. És szerintem addig jó, amíg nem köt hozzá semmi. Nem tanultam ott, így nincs is nosztalgiám. Megvagyok Gyulán.

– *Itt, a városban ismernek?*

– Igen.

– *Vagy csak néhány beavatott?*

– Ismernek. Most már mondhatom, hogy ismernek. Néha le is szólítanak, buszon, itt-ott, hetente egyszer-kétszer. Ma például bementem az újságoshoz, ahol cigarettát szoktam venni, és a nő, aki ott árusít, elém tette az *Emese almáját*, hogy legyen szíves dedikáljam X. Y.-nak, nem neki kellett. A szöveget is elém tette, hogy mit kell beleírom. Aztán jöttem haza, bementem a sarki ABC-be, hogy vegyek sós süteményt, mire jöttök, ott meg leszólított egy nő. Azt mondta, hogy nemrég olvasta a könyvemet, és gratulált. Azt hittem, az *Emesét*, mert mostanában amiatt szólítanak meg, ha megszólítanak, de nem, hanem a *Javrik könyvét*. Ezen aztán picit meglepődtem, mert a városban jobban ismerik az új könyvet, az értelmiség mostanában kezdett odafigyelni rá, hogy megint él itt egy-két író. Mert ugye a Simonyi már nem itt él.